

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

ma`oz ha-talmud

margoliot, yiṣḥaq ben eliyahu

warša, 1869

דומלתה זועמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-5816

א

צדיק הראשון בריבו
ובא רעהו וחקרו. (משלי"ח י"ז).

התבל ורכבות העולמים המעופפים במרחביה, הרוח או האויר, או גשם הוד, הרך והכפוף, הנעלב והנדהה מפני כל דומם צומח וכל בשר; הן הוא המעטה כל נמצא אשר בשמים ובארץ; הן הוא הטוב והמטיב, אשר פתחו פתוח לאסוף כל נולד בחיקו, הסובל ומעלים עין מסורדיו; הן הוא יספוג כל ריח טוב, מצרף ומטהר, העולה לשמים שיאו, אבל ישא כמו כן את צחנת המכאישים; זכובי-מות, עש וסם, רקב כל דבר אשר בארץ. המון גלגליו ירעימו בשמים קולם, כגנבים יעלו ובאו אל תוך כל כלי, אל תוך רבבות תאי האדם הפנימים והנסתרים מכל עין רואי; כשליש יפתח ויסגור דלתי נשמת-האדם, יבוא ויצא, יצא ויבוא, ואל מקום שהרוח הולך, שם ישוב ללכת, מבלי אשר ידע האדם להזהר. בחיק הרוח, ישכב האדם, ינוח, ינוע כאות נפשו; על דברתו, יאכל וישתה, גם יעבור ארחות ימים, יולד ויחיה, גם שאריתו אחרי מותו יצפון וישמור-כבבת עינו, לבל ישחק בו האפס האכזרי, יחננהו ויפרידהו ליצורים שונים, ויניעם נוע לכל פאה; יש אשר ישאיר בעמקי האדמה מטה מטה, ויש אשר ישא גבוה על גבוה-בכנפי הכרוב, מבלי לשלוט עליה

מאומה

ב/ח/ח/ח

מאומה, — והיא נשמת האדם החקוקה במרכבת אל שדי ,
כמראה החשמל .

אבל בהיות האדם מגבל בגב-חמר גבהו , והנפש הזכה
כלואה בתוך הגוף , זה בית-כלאה . הלא רק בעד אשנבי
וחרכי הכלא , תשקיף הנפש כמו כן השקפה מגבלת , הלא
המה החושים חמשה . הן הנה ארובות הבית , אשר בהם ,
יראה , יקשיב , ימשש , יטעם ויריח , כל דבר וכל נמצא
אשר בארץ .

כל נמצא הנתון תחת סוג חמשת החושים , ר"ל אשר עליו
ישלוט האדם בחושיו, הן הוא הנקרא „ט ב ע" (נאמור) . אבל
דבר אשר לא ישיגורו משיגי החושים , הן דבר כזה יצא
מכלל הטבע , ונכנס תחת סוג „ס ת ר י ה ט ב ע" (געהיימנים
דער נאמור) .

כאשר נשים עין השקפה , בד"מ על תכונת אבן-השואב
(מאגנעט) . הלא נשוב נראה בו נפלאות , מכחו הנעלם ;
כמו כח-המושך שבו , ומנמיותיו לפאת צפון . וכאשר נתור
לדרוש אחרי הכח הנעלם הזה, בעזרת חמשת החושים אשר בנו,
הלא לא יהיה ביכלתנו להשיגו בשום פנים, מפאת שאינו נכנס
בגדר הראות , השמע , המישוש , הטעם , או הריח .
יען שאין הבדל בשום צד , בין ברזל הפשוט ובין ברזל
המאגנעטי .

פה ראינו כי האדם מגבל הוא בטבעו , ואין חמשת חושיו
מספיקים לו להשיג את כל הדברים הטבעיים בעולם השפל .
וכל אחד יודה מעתה , כי מן ההכרח היה לאדם, להיות לו
חוש ששי נוסף על חושיו, כמו שזכרו זה איזה חכמי הטבע.
אבל מה יהיה שם החוש החדש ? הלא אין כל אחד מבני
האדם בעלי הגבול שידעוהו .

הדברים

הו
הו
על
הו
הו
הו
אכ
הו
נכ
בכ
ובו
ופנ
ולא
הו
מה
מן
וית
גם
שיו
ז"ל
לומ
קוט
הת

הדברים הנעלמים מסוג סתרי הטבע, שאינם נכנסים בגדר החושים, מוכרחים להכנס בגדר ההשערה (היפאטהעזע). — ההשערה אינה מאומתת במופת הנדסי מצד עצמה, אבל על ידה יתישבו כמה שינויים והשכתות רבות היוצאים מכלל חקת הטבע. אבל השערה גרידא, ר"ל מי שאומר ככל העולה על רוחו, ואפילו שיאמרנה במיני חרודים של שכל וחריצות, אינה אלא השערה דמיונית לבר; כי השכל הוא אמת, והאמת אינה אלא אחת, והיא חותמו של הקב"ה. האמונה באל המיוחד, בתורה מן השמים, בביאור שרשי התורה, וביתר עקרי הדת; הלא היא מן הדברים שאינם נכנסים בגדר החושים כלל. רק הכחות הנעלמים, יתחייבו במציאותם ע"י ראיה מוחשית בהנהגת העולם בכלל ובפרט, ובהשגחת הכורא על כל היצורים, כאמור, וראית את אחורי ופני לא יראו" והלא המה יחייבונו להאמין בכל העקרין, ולא להתפרץ ולכפור בשאט בנפש; וכמו שאמר הרמב"ם ז"ל: "הקבלה והמעשה שני עמודים גדולים בהוראה, וכל הפורש מהם פורש מחייו", והענינים נכראו לפנים ולא לאחור".

המכחיש בכל אלה וכופר בכל, באל המיוחד, ובתורה מן השמים, דומה למכחיש שאין לאבן השואב כח-המושך ויתר סגולותיו, והמכחיש הזה קרוב להיות סקעפטיק להכחיש גם את עצמו, ורתוי כאלו לא בא לעולם.

והנה המבקש ע"ז מופתיות הנדסיות, הרי הוא כמבקש שיהיה לו חוש ששי נוסף על חושיו. וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל (בהקדמה לסדר זרעים בס' המלחמות) ז"ל: "כי יודע כל לומד תלמודנו, שאין במחלוקת מפרשיו ראיות גמורות, ולא ברוב קושיות חלוטיות, שאין בחכמה הזאת מופת ברור, כגון חישובי התשבורות ונסיוני התכונה, אבל נשים כל מאדנו ודיינו מכל

מחלוקת

מזה

אל שדי,

נפש הזכה
עד אשנבי
לת, הלא
גשר בהם,
וכל נמצא

אשר עליו
(עור). אבל
כזה יצא
(געהיימנים)

בן-השואב
ו הנעלם;
אשר נתור
אשר בנו,
שאינו נכנס
או הריח.
ובין ברזל

ושת חושיו
לם השפל-
להיות לו
מי הטבע.
גחד מבני

דים

מחלוקת בהרחיק אחת מן הדעות בסברות מכריעות, ונדחק עליה השמועות, ונשים יתרון הכשר לבעל דינה, מפשטי ההלכות והוגן הסוגיות עם הסכמת השכל הנכון, וזאת תכלית יכלתנו וכונת כל חכם וירא האלהים בחכמת הגמרא". עכ"ל הטהור.

והנה הלומד לשמה, הוא הלומד ע"מ ללמד לשמור ולעשות את כל דברי תלמוד תורת ה' אלהינו; לא יבקש בלמודיו מופתים הנרסיים, כמו בחשבונות התשבורות, כאמור; רק יספיק לו בהשערות צודקות מאת התלמוד ומפרשיו, כדברי הרמב"ן ז"ל. אבל מי שאינו מורה בזה כלל, ובאין לב-טהור יכנס לפורס הזה, ויחפוץ לטהר את השרץ בק"נ טעמים, כי זו כחו לסתור בהשערות דמיוניות בלי קץ וגבול; הלא זה האיש ידענו מה היה לו, כי רק התאווה הטתו ברוב לקחה, לפיכך בועט בתורה ובמקבליה, מטיח דברים כלפי מעלה ודורש באגדות של דופי. ודברים כאלה נפשו של המין מחמדתן, כי מצא מין את מינו וניעור. וידענו אשר אם נביא לו ראיות כל היום כלו, ונעיד לו מאה עדים כשרים ונאמנים, הוא באולתו יחזיק ולא ירפה; ואם נשיב לו באחת ויקבלנו לשעתו, הרי למחר וליומא אחרא, יוסיף דברי עמל ואון אחר. כי הלא שערי השערות דמיוניות לא ננעלו, וברית כרותה לקלות הדעת שתתקבל.

מה רבו היום אוהבי הדרישה והחקירה החפשית בתורה! לפנינו בישראל, החכמים הגדולים הן המה היו לבדם המתקוקים בישורון, להם לבדם נתן השבט לרדות בעם, להורות בין דם לדם, ובין דין לדין, בין אסור למותר, ובין פטור לחיוב. ועתה נהפכה פתאום שפה ברורה על כל מתי העם, והיו כלם חוקרים-חפשים. ואחר עשר גליות שגלו סנהדרין, נושבו

היום

לבות הרחוקים, ולא נכבה נחלת ישראל (ט). ע"פ חקיו ומנהגיו אשר שם לנס על כל יהודי, ויהיו ישראל מצויינים בכל ארצות פזוריהם.

המחזיק בתלמוד באמונת לבו השלם, זהיר הוא מהונאת רע, שומר פיו מלהיות זולל וסובא, ולשונו מדבר רכיל ותהפוכות (רמז"ס ה' דעות), נקי הוא מכל תאוה עזה (ליידענשאפט), נזהר הוא מן העריות וכל אבזרייהו, ממשיכת ערלה, ומן המחלה הנודעה, אשר היא בעכס המושך וכאבן השואב אל מוסר אויל לשנות מאמרי דעת. — התלמוד הקדוש, הורה ליהודי, להיות נכנע, נעלב ואינו עולב, שומע חרפתו ואינו משיב. התלמוד הקדוש נמע רוח-נאמן באומה הישראלית, להיות סרים למשמעת המלכים והשרים, להיות זהירים ברשות; לקיים פקודיהם, לשלם המס המוטל עליהם, שלא להבריא המכס, להתפלל בשלומה של מלכות, שלא להתפרץ חלילה מעל אדוניהם (י). עדים המה כל הפקודים הנאמנים, אשר הורישו לנו חז"ל, במקומות רבים בים התלמוד, ואשר ראה ראינו, שהתלמוד כלו אומר אהבה ושלום לכל המין האנושי" (יא) ועדים המה ספרי דה"י, אשר מעולם לא שמענו

דער יודען להד"ר גראטען סער באנד, 75 42. (ט) ואשר על ידי זה השכילו אנשי כנסת הגדולה לתקן החפלות דוקא בלשון הקדש, כדי שיתפללו כל ישראל בארצות פזוריהם בשפה אחת ודברים אחדים (ראה אבזרייהו"ס בהקדמתו), וכל מי שיש בו ריח פאטריאטיזמוס, לא יאבה לשנות מעתה, להתפלל בכל לשון. (י) כתובות קי"א, ג' שבעות השביע הקב"ה לישראל... ואחת שלא ימרדו באומות העולם. (יא) כמבואר בכמה תשובות הגאונים ובספר היקר זרובבל, ולא כזעל הארצות, שפקפק גם ע"ז.

ונדחק , מפשטי ת תכלית : מרא" .

ולעשות בלמודיו זור ; רק כדברי לב-טהור מעמים , הלא זה לקחה , פי מעלה המין אשר אם כשרים לו באחת ברי עמל , וברית ,

בתורה ! מחוקקים ירות בין לחיוב . והיו כלם נושבו

שמענו ולא ראינו (יב) , שעשו היהודים הפזורים , איזה קשר
או מרידה בכל ארצות פזוריהם נגד מלכיהם ושריהם . ועוד
יתר תועלויות רבות דומיהם . יש) הלא לנו לצייר בדעתנו את
רוב התלאות והצרות אשר סבלו היהודים ע"ר דביקותם
באמינתם (מאשריראלאניע) . ועל דבר אשר החזיקו במעוז
התלמוד . מה רבו משטיניו עצמו מספור, ומה רבו מענותיהם.
רבוא רבבות קמגורים בכל רוח ורוח, הן מן הצדוקים והכיתוסים,
ומן הרשעים כאייזענמענגער ודומיהם . אבל עוד לנו לאסף
כמו כן את מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד , הן מחכמי
ישראל , והן מחכמי או"ה (יג) . ב) עוד יש לשום עין על
כל דרכי הליכות התלמוד , המיוסדים על אדני פו , להבין
ולדעת דרך הראשונים בעלי מגלות הסתרים , המשניות
וברייתות הקדומות , ואיך השתמשו מסדרי התלמוד האחרונים
בהם , אשר לגודל ישרת לבם המהור , לא שינו את צורתם
הראשונה , לתועלת חקרי קדמוניות , רק הביאום כפי שמצאום
בארנינאל הראשון , ובצדס הגיהו מה שהגיהו , ע"פ שכלם
הישר , וכן ביתר הליכותיהם , בשינוי לשון המסכתות , ועוד
יתר דברים רבים דומיהם (יד) .

(יב) וכגון דא הוי ראייה (עש"ך ח"מ סי' ל"ז ס"ק ל"ח) .
(יג) כמו האדון מיכעלים , עיין זרובבל מצוא ל"ד 21 . (יד) ועד"ז
יובן אמרס ז"ל (ב"ק ל"ט :) "ת"ר שור חש"ו שגנה ר' יעקב משלם
ח"נ. והקשו ר"י מאי עבדתיה אלא אימא ר' יעקב אומר" אשר קשה
להולמו בראשית ההשקפה , וכגון הוא לפי הכלל , שהביאו את
הברייתא כלורתה מבלי שנות בה מאומה , ואח"כ הגיחו בלדס . והקשו
על השאר .

הוא הדין אמרס (יג) . עיין זרובבל מצוא ל"ד 21 . (יד) ועד"ז

ית
הק
הצ
הת
ולר
ביו
בת
המ
פר
הח
מה
יבר
אמ
הש
הר
וכא
שא
הח

ג

חזו 'שוא וקסם כזב, האומרים
נאום ה' וה' לא שלחם, ויחלו
לקים דבר: (יחזקאל י"ג ו').

המבקרים מעולם, אשר נתנו לבם לבקר את התלמוד,
יתפרדו לכמה מינים שונים. יש מהם שבאו לחלוק על
הקבלה כולה, והם המבקרים הקדמונים, כמו השומרונים,
הצדוקים, הביתוסים, והקראים, אשר התחכמו לעקור את
התלמוד בעודנו באנו, עוד בראשית אביב ימי חלדו.
ולתכלית זאת הקימו בתי אבדין רבים, למען העריך וכוחיהם
ביר רמה. ועל אלה כבר נמצאים כמה תשובות מכפיקים
בתלמוד עצמו; ואשר הרוב מן הכתות האלה, הוגו הלאה מן
המסילה ונדרחו אחרי שרירות לבם, הלאה מן המטרה, כי
פרצו בבקורת ויעבורו, להכחיש גם בתורת-משה. כי באמת
החולק על הקבלה ובביאור אחד משרשי המצות, והנוטה
מהגיון דברי הסופרים, סופו להכחיש גם בתורת משה, כי
יכה על הכפתור וירעשו הספים. והמבקרים ממין הזה, האף
אמנם יתכן להיות, אשר עוד לא שורשו מארץ חיים, ועוד
השאירו רושמיהם העתיקים בלבנות איזה כאחב"י, כמו כת
הרעפארמען בחו"ל, בכל זאת אין אחריותם עלינו, כי אלה
וכאלה רחוקים המה מגדר הבקורת על צד הויכוח, ובכ"מ
שאין יד עדיהם משגת לבא במשפט על כל נעלם, יבא צד-
החופשה אשר בלבם, ויכריע בחוקת היד, לאמר: אין לנו

חלק

איזה קשר
יהם. ועוד
ברעתנו את
דביקותם
וזיקו במעוז
מענותיהם.
והכיתוסים,
לנו לאסוף
הן מחכמי
זום עין על
פז, להבין
המשניות
האחרונים
את צורתם
וי שמצאום
ע"פ שכלם
זות, ועוד

(יד) ועד"ז
יעקב משלם
אשר קשה
הביאנו את
לדס. והקש

חלק בחורה ולא נחלה בתלמוד, ולכופרים בעיקר, כבר אמר
התלמוד והזהירנו שלא לענותם דבר, דכש"כ דפקיר טפי".
ויש מן המבקרים שאינם חולקים על כל התלמוד כלו,
רק לחלק יצאו, לאמר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, את
האגדות ידוחו בחוקת היר, ויאמרו כי מן הלצנים נכתבו,
ויאמינו בנפשם, כי חכמים המה יותר מן רבנן סבוראי,
והגאונים, ורבינו סעדיה בראשם—אשר לדעת קצת נכתב
התלמוד בזמנם—וטעו לאסוף כל האסופות בלי דרישה ובלי
חקירה, והוציאו לעז גם על איזה סוגים מן ההלכות. אבל
גם בזה אין קצה לרוב החבורים שנתחברו למען הצדק את
התלמוד, כמו ספרי הרמב"ם, הרמב"ן, בעל עקידה, עקרים,
רלב"ג, ודומיהם, ובכ"מ ובכל זמן שפקרו המינים, שם אתה
מוצא תשובתם בצדם, אשר השכילו חכמי כל דור ודור,
וחברו ספרים יקרים, לסתום פיות המשטינים והמקטרגים
בתשובות אמיתיות ונכונות בלי ספק, לקיים מה שנאמר:
"רא"א הוי שקוד (טו) ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס".
והנה יש מן המבקרים המחזיקים בתלמוד למראה עין,
בימין דוחה ובשמאל מקרבת, למען המשיך לבות ילדי בני;
לוחמים נגד המסטינים בסמני טהרה, ובקרבת ישימו ארבעם,
לחלוק על פסקי שלחן הערוך, ויוציאו עליו לעז שאינו לפי
רוח התלמוד. ויתאמרו בזה, שאינם חולקים על התלמוד,
רק מבקשים (כדברים כמדקרות חרב) מאת הרבנים, להסיר
את השלחן הטהור מהיכל ה', ולשום תמורתו שלחן בלחם

מגואל

(טו) לדעת מ"ש (כתובות מ"ג:) שקוד מנו שמואל, יתכן שנקרא
כן ע"ש שהיה משיב תמיד למינים דברים נכוחים. ובספרי שרשי ה"ס

מנו
ברו
במנ
וכיו
באז
בשנ
מדע
מתו
מדר
שנה
(טז)
תשו
וכן
בשנ
ונאכ
מבנ
הלא
בס'
בדב

יתכל
(1)
(5)

חטא
מוה'
עמדן

מנואל. פנה חדשה היא בגדר הבקורת, אשר פשתה כמפחת ברור הזה. אבל המעמיק בדבריהם ישוב יראה, כי הצטיירו במסוה אמונת שוא, והמה בקשו לעקור את הכל. ואלה וכיוצא באלה, הן המה צאצאי מורדי האור אשר קמו באשכנז, זה ערך חמשים שנה. וחברו ספרים אשר נקבו בשמות קנאת אמת, ואור הנגה. שם התפארו בלבם הנבער מדעת, לככות נחלת התורה והמצוה מלב ישראל, והראו מתוך דברי הש"ס והפוסקים הראשונים והאחרונים, כי תעו מדרך הישר כל גדולי ישראל במנהגיהם זה קרוב לאלפים שנה. אבל כבר קם נגדם הגאון מחבר ס' צרור החיים (טז) וקדש ש"ש ברבים, והוכיח זיופם שזייפו להפיץ בישראל תשובות מזויפות מאת רבני איטליא אשר לא היו ולא נבראו. וכן בשנת 1839 נדפסו כמה קונטרסים בלונדון, הנקראים בשם נתיבות עולם. ובהם טענות ומענות אשר כבר נשנו ונאמרו בספרי הקראים והשבתאים, וגם מקצת מתנגדים חדשים מבני ישראל וזולתם, וכן מאייזענמענגר וקיצריני אשר תאונים הלאו. וגם נגדם קם החכם המפור' ר' יצחק בער לעווינזאהן, בס' אחיה שלוני החוזה, ובס' זרובבל, ויסתום פיהם בדברים נמרצים וישרים המקובלים מן הדעת והשכל. והנה אם ישימו המבקרים לנכח פניהם את כל הרשימה אשר

יתבאר חי"ה בחרוכה. (טז) ס' לרור החיים, כולל ט' סו"ת. 1) קול השיר. 2) עונה לחש. 3) שפתי ישנים. 4) לשון חש. 5) בישיס חכמה. 6) שפה נכריה. 7) נגינות נגן. 8) כסוי חטאה. 9) קץ הימין, חזרתיו אני הנעיר חברה באחמ"ו הגאון מוה' ארי' ליב זללה"ה, נושא על כתף עבודה ה' לתורה ולתעודה בק"ק עמדן יע"ה, באמשטרדס ה' תק"ס.

כבר אמר
יר טפי".
מזד כלו,
אה, את
נכתבו,
סבוראי,
צת נכתב
ישה ובלי
ת. אבל
הצדק את
עקרים,
שם אתה
ור ודור,
זמקטרגים
שנאמר:
פיקורוס".
דאה עין,
לדי בני";
ארבם,
זאינו לפי
התלמוד,
להסיר
חן בלחם
ל
כן שנקרא
סי הים

אשר רשמתי למעלה (פרק ב'), ואשר אינה מדוברת רק בדרך כלל, ואשר עוד סעיפיה וסעיפי סעיפיה רבו לאין כפורות; ואם יעריך אז את כל טענותיו אחת מול אחת, במשפט צדק אמונה אומן, הלא אז יראה כי כל שאלותיו וטענותיו תהיינה בטלות ומבוטלות לא שרירין ולא קיימין. יש מהם שיבוטלו בגדר המקום, ויש שיבוטלו מפאת גדר הזמן, ויש מגדר דרכי הגיון התלמודי כו' כו', ודברים דומיהם.

ולחנם טרחו ויגעו איזה מאחב"י לענות את האספסוף אשר בקאסעל כאולתם, כי מי לא יבין אשר לא יתכן דרך רשע כזה, למצא מסכימים בקהל עדת ישראל; כי אם באו לעקור תושבע"פ, הלא ירנמו כצורר אבן במרגמה מצרור החיים. ואם באו לעקור את הכל כצרי יהודה ובנימין, הלא אמור יאמר להם זרובבל אשר גם מחוקקים לעמים לא באו לבטל מן התורה אף קוצו של יו"ד, והמה בקשו לעקור את הכל. אמנם השאור שבעיסה אשר החמיצו בני דור הפרוץ זה לפני חמשים שנה, העלה שיאור וסידוק כקרני חגבים גם בימינו אלה. יש אשר יהינו גם היום ויעפילו לעלות אל הר סיני, להכחיש כל הלמ"ט, יתיצבו הכן במערכות ישראל לצאת חלוצים במלחמה, ולהתעות ילדי ישורון בחלקת לשון נכריה, ויציבו בחינות לעקור את הקבלה, ולבטל דברי השולחן ערוך, במצאם איזה דברים בפירושי הפוסקים הנובעים מספרי הקבלה, ושבו גם היום להעתיק מן התלמוד איזה דברים אליגאריים, להבאיש את ריחו בעיני תינוקות של בית רבן. והנה הנער העברי אשר לא ידע עוד קרוא ספרי המשטינים והמצדיקים, בעורו בכפו יבלעם, כדרך כל עולל אשר כעיר פרא יולד; הן הוא לא ישקול בפלס, האם צדקו דברי הסחרף, הכתובים על מהרת לשון הקדש, והנדפסים

על

על
על
יקל
כאן

ישו

על

שה

חוק

וכלו

את

הש

נגדו

ומי

נוסן

אחו

יבא

ומנו

כן

ע"ד

כרל

כי

דוד

על ספר מכתב-עתי, רק ישמח לדברי המחרף, יקרא ויתקצף על אבותיו אשר העמיסו על נפשו את עול תלמוד הקשה, יקלל במורהו ובאלהיו. זה חלק ילדי ישורון הקוראים דברים כאלה, וזה פרי מחבריהם.

ע"כ שתי הלום אל חכי שופר, והנני קורא אליכם ילדי ישורון בשם ה' צבאות, שמעו נא לדברי אבותיכם האמונים על ברכי התורה, המסורה לנו מרור רור, מאבות זקני האומה שהיו כלם זקנים, חכמים, נבונים, פילוסופים, תוכנים, חוקרים טבעיים, ומה שאחר הטבע, וכלם ידעו את התורה, וכלם עשו באימה וביראה רצון קינם. — השמרו מן המעריצים את התלמוד למראה עין ומוציאים דבה על הפוסקים בעלי השו"ע! בינו נא מי המה ראשי הפוסקים אשר יצאו ללחום נגדם, האלפסי! הרמב"ם! הרא"ש! המור! הב"י! בעל המפה! ומי המה תלמידיהם? אשר רובם ככולם עסקו בחכמות חיצוניות נוסף על תלמודם (ז). ולא תסורו מאחרי ה' אלהיכם ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, לא תשמעו לכל הרברים אשר יבאישו את התלמוד ואת השלחן ערוך, שונאיכם ומנדיכם. לא תאמינו לאלה המחפאים עלימו דברים אשר לא כן, כי שקר נסכם תהו ורוח.

(ז) הרמב"ם נודע. הרי"ף נמלא ג"כ בחבורו דברים מצווארים ע"ד חכמת הלשון. ר"י הישראלי חבר ס' יסוד עולם לבקשת רבו הרא"ש ז"ל. הרמ"א נודע בחבורו חזרת העולה וצו"ח שלו להרש"ל, כי עסק בחכמת חילוניות. וכן תלמידו ר' דוד גאנז חבר ס' למח דוד, וס' נחמד ונעים על התכונה; ורבים דומיהם.

ת רק בדרך
נ כפורות ;
ושפט צדק
תיו תהינה
שיבוטלו
נגדר דרכי
האספסוף
יתכן דרך
ני אם באו
ר ה תיים.
הלא אמור
באו לבטל
את הכל .
הפרוץ זה
זגבים גם
אל הר
ת ישראל
לקת לשון
טל דברי
הניבעים
מוד איזה
של בית
דא ספרי
כל עולל
אם צדקו
והנדפסים

ד

אל תען כסיל כאולתו פן תשוה לו גם
אתה. ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם
בעיניו. (משלי כ"ו ד' ה')

אל תען בעירך, ענה שלא בעירך.
(רש"י זמג"ח ע"פ מדרש משלי).

המבקרים ממינים הנוכרים, רבים המה המתפרצים גם
ברור הזה. והנה זה לא כבר, ראה ראינו גדר הבקורת
ממין השלישי הנוכר לעיל (פרק ג'), והנה במכתב עתי המליץ
(יח) קם אחד ויעבר קול במחנה העברים; אין קול ענות
גבורה, ואין קול ענות חלושה, רק קול לו קול קורא אלי
מערכות הרבנים, במאמרו, נוספות לארחות התלמוד
(יע) בשנותו את מעמו (כ) ואת שמו (כא), לשנות את הש"ע,

זה

(יח) ש"ז מן N° 8 עד N° 12 והרצ המו"ל העיר שם כי נתעכב אללו
המאמר ג' חדשים מטעמים שונים (?). (יע) מאמרו ארחות התלמוד
הוליא לאור במליץ בשנה העברה. (כ) בארחותיו שם מטרתו להנדיק את
התלמוד נגד טענות בעל בחינת הקבלה, ובנוספותיו הספקך לדבר
סרה על השו"ע, ובדרך העברה גם על התלמוד. (כא) בארחותיו
כנה א"ע הערליכטסזאהן, ובנוספותיו ליליענבלום, והוא הוא, וכפי
ששמעתי שם משפחתו הנכון הוא באנדער און.

זה
זה
נוס
מצ
לג
נוס
עד
מיד

הא
פר
עת
רע
בס
הרו
אלו
שב
מו
חל

כל
מיו
למו
תש
מן
ברו
נא

זה ספר שלחן המהור אשר לפני ה', אשר מימיו אנו שותים
זה רבות בשנים, בהביאו איזה מאמרים קטועים, הבלתי
נוסדים ע"ד המבעית, והנובעים מספרי הקבלה; ומהן אשר
מצא סותרם מן התלמוד, ובזה יסיר את קדושת השו"ע,
לגלגל עליו ענן ואבק וחשכת צלמות; ויגזר אומר, כי לא
נוסד על רוח התלמוד, ויתברך בטענותיו כי תעצמות הנה,
עד שהרהיב עוז בנפשו, להרעיש את הרבנים מכסאותם לדרוש
מידם ש"ע חדש.

וכאשר עברנו על כל דבריו, וראינו שאין בהם ממש,
האמת נגיד כי הישב חרה לנו ע"ז, לאמר איך יעזז איש אחד
פרטי, לפרסם רעיון משחת כזה במחנה העברים ע"י מכתב-
עתי, בעיני כל עם הארץ. כי לא כל אדם מוכשר להיות
רעפארמאטאר, והן הן הדברים הראוים להיות נדברים, רק
בסוד יראים, צדיקים, חכמים ונבונים, הרחוקים מתאוות,
הרחוקים מחנף ומשוא פנים והשלמים בכל המדות, ואשר
אלו בודאי לא יבטלו אף קיצו של יו"ד מן הדינים העקרים
שבשו"ע; ולא להשמיע דברים זרים כאלה במכתב-עתי לפני
מוזרות בלבנה. ועתה מה יענו הבווערים ע"ז: "אין לנו עוד
חלק בשו"ע ולא נחלה בתורת אל שדי"!!

והנה כל בעל שכל ישר, הלא ירא ויבין לאשורו, כי
כל הדברים אשר הוא מגבב עלינו, הוא וכיוצא בו, כבר
מיושבים הם בדרך כלל, ע"פ היסודות הנאמנים, אשר זכרנו
למעלה (פ' ז'). אבל למען לא יתפארו עלינו שנית כי חסרי
תשובות אנחנו, ע"כ שמנו מגמתנו הלום, להשיב על איזה
מן הטענות של המערערים האחרים, ועל איזה מבעל הנוספות
בדרך פרט. ות"ל יש אתנו חבילות חבילות של תשובות
נאמנות, הבנויות על יסודי האמת והאמונה. ואולם באיזה

ה לו גם
היה חכם

בעירך .
(י)

ופרצים גם
הבקורת
עתי המליץ
קול ענות
קורא אלי
התלמוד
את הש"ע,
זה

כתעכז אללו
זות התלמוד
להלדיק את
הסך לדבר
באחרותיו
הוא, וכפי

מן הפרטים אשר נזכיר פה, הלא ירא וישפוט כל קורא נאמן, כפי רחב לבו המהור, אשר כל הטענות כלן, הן ותולדותיהן, ותולדות תולדותיהן ביוצא בהן, במלין ומבוטלין, לא שרירין ולא קיימין, ואין כל אפל ואין כל אבק, אשר יוכל להאפיל את שמי התלמוד והשו"ע, וכאשר תעבור גם רוח קל של משפט צדק, כעברה ותטהר, ואותביו יזהירו כצאת השמש בגבורתו.

והנה לא בסופה ולא בסערה דרכנו בזה, לצאת הלילה לקראת נשק, בחרופים וגרופים הנוגעים אל עצמות (דיא פערזאָנליכקייט) של כל מערער, כי ידענו אשר לא תהיה הפארתנו על הדרך ההיא; אבל כל מגמתנו להשיב לכל טיען ומסית בדברים שקולים וגמרצים הנוגעים לתכלית הענין, ולא פלטה קולמסנו רק איזה דברים שגונים, כפי איכות חיוב הבקורת לבד. וזה החלי בשם הי"ת.

(א) יש אנשי און, הלא המה בעלי ברית האלדהיים ורעין, אשר הטילו ספק בתורת משה ואמרו: "כי נאבדה מתוך הקהל בימי מלכי ישראל ויהודה, וחלקיהו הכהן הגדול, בדא את הס"ת מלכו, ויתנה לשפן ויקראה לפני המלך יאשיהו" שהי' או בן י"ח שנה (שנת לו: ועיי"ש ברש"י). והנה האנשים האלה, לא שמו אל לבם, כי היתה ס"ת בארון, אשר כתב מרע"ה, ולא נגנו אלא לאחר יאשיהו (עיין מ"כ בשם הריטב"א ז"ר פ' ח').

והנה הרמב"ם כתב (ריש ס' ס"ת) המלך מצוה עליו לכתוב ס"ת וכו' ומגיהין אותו מספר העורה וכו'. הרי שהיה תמיד ס"ת בעורה. והנה הכ"מ לא מצא מקור לזה, ובה' מלכים מצא שהוא מירושלמי. וכתב לי אאמור"ר הרב הגאון מהרא"ם

זלה"ה

זלה
"ד)
"מצ
"לב
"בפ
"דב
"לל
"תל
"בל
"הל
"כל
"בד
"ספ
"הע
"לח
"ראי
"בן
"בכו
"ידע
"שם
"התנ
"כ"ג
"אמו
"ועי
"לחכ
"בשו

זלה"ה (ג' חדר סרכ"ס) וז"ל: „ואני לע"ד מצאתי מפורש בקרא
„(דברים י"ד) והי' כשבתו וגו' מלפני הכהנים הלויים—וכבר
„מצאנו שנצטוו רוענו בעת סלוקו לכתוב את התורה וללמדה
„לבנ"י, כרתיב ועתה כתבו לכם וגו' ולמדה את בנ"י שימה
„בפיהם. הלמוד הזה בודאי אינו ר"ל הלמוד מהלכות וביאורים,
„רכבר למד עמהם כל הארבעים שנה. אבל הלמוד הזה הוא
„ללמד אותם המסורה הנאמנה, וזהו השימה בפיהם, שהדבר
„תלוי למסור הקריאה הנאמנה במלא וחסר וכו', הכל כראוי
„בלי שיפלו שנויים ממוייפים וכדומה—וכן עשה—וצוה ע"ז את
„הלויים לשום את הספר הנאמן הזה בצד הארון, וממנו יכתבו
„כל הספרים ויהיו בטוחים מזיוף—ובזה נבוא להבין הקושי
„בהספר שנמצא בימי יאשיהו המלך—כי לדעתי היו הרבה
„ספרים בין העם, אבל מזוייפים לפי דעתם, כאשר עשו
„השומרונים, אבל זה האיר עיניהם, והדברים ארוכים, ותן
„לחכם ויחכם עוד" עכ"ל, שפתותיו דובבות בקבר. ויש להביא
„ראיה לדברי המאו"ר ז"ל, מהא שכתב רש"י (שם כ"ו:). עד
„בן י"ח שמצא חלקיהו את הספר ועיין ודקדק בתורה בדיניה
„בכתב ובע"פ והבין שמא טעה בדינא, שאם לא כן מנין
„ידע תושבע"פ. ועיין ח"מ סי' ז' סעיף ג' ובס' תפארת יעקב
„שם, וצע"ק.

(ב) רבים מן המתלוצצים, כבואם לחפש אחר בדקי
התלמוד, שמו להם למשל ולשנינה את מאמר התלמיד (כ"ג
כ"ג:) בעי ר' ירמי' רגלו אחת בתוך ג' אמה ורגלו אחת חוץ לג'
אמה מהו, ועל דא אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא, ופירש"י
„ועל דא אפקוהו שהיה מטריח עליהם" והנה מצאו כאן מקום
לחמוד למו לצון, ולדבר תועה על רז"ל שהעמיקו חלילה
בשאלות ובאבעיות של הבל, עד שהוציאו את האיש המצוין

ר'

קורא נאמן,
ותולדותיהן,
לא שרירין
וכל להאפיל
רוח קל של
נאת השמש

נאת חלילה
נמות (דיא
לא תהיה
השיב לכל
בלית הענין,
כפי איכות

יהיים ורעיו,
בדה מתוך
הול, ברא
ד יאשיהו"
ה האנשים
אשר כתב
זס הריעצ"ח

עליו לכתוב
היה תמיד
ה' מלכים
ון מהרא"ם
ז"ה

ר' ירמיה' תלמיד רב הונא מבית המדרש, ועוד רבים לצנות דומיהם, המלאים בכל ספרים החפשים שחברו בדור הזה, ובאיזה מאמרים באיזה מכתבי-העתים.

והנה על המאמרים האלה אשר היו לשנים בעיניהם, נאמר כדברי ארון הנביאים (ז"ל ז') "בשעה שהיה משה כותב את התורה כו' כיון שהגיע לפסוק נעשה אדם, אמר לפניו רבון העולמים! מה אתה נותן פה למינים? א"ל כתוב, והרוצה לטעות יטעה.

ולמען באר את הענין לאמתו לפני יודעי דת, הנני להקדים דבר נכבד אחד: הנה בכל הלמודים היקרים המשובצים בדברי התלמוד, מצאנו עוד למוד אחד מדעי, ונקראה בשם חכמת השיעורים, ר"ל שהתחכמו חז"ל לקצוב שיעורים נכונים, בדברים הנוגעים לחכמת הטבע וסעופיה, כמו חכמת הנתוח (אנאטאמיע) ודומיהם. הם אמרו (כריתות י"ד.) "אין בית הבליעה מחזיק יותר משני זיתים". (שבת פ"ה) "חמשא בשיחא לא ינקי מהדרי". (ר"ס י"ג) "כל תבואה שנקצרת בחג, בידוע שהביאה שלישי לפני ר"ה". (שס) "בארבעים סאה הוא טובל, במ' סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול בהן". (שס) "כביצה מטמא טומאת אוכלים, כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלים". (שס) "ג' על ג' מטמא מדרס, ג' על ג' חסר נימא אחת אינו מטמא מדרס", ורבים דומיהם. והנה הלמודים האלה לרוב אינם נדרשים מן המקרא, ואינם הלמ"מ רק נאמרו בגדר חכמת הטבע, כפי שהתחכמו חז"ל בכל החכמות לקבוע הלכות הטבע בדיוק נפלא. והלא ידענו אשר רבים מן המתחכמים ירבו ספיקותיהם באמתת השיעורים שנאמרו-מפי חז"ל. והנה לאלה ראוי להראות אשר כבר קדמו חז"ל עצמם, ושם (בשבת) אמרו חז"ל: "מגלן דהא

דקים

דקי
להו
בקי
תתו
על
המו
לכא
אש
המו
דבו
בני
אין
בה
הל
הח
מא
יש
ב)
והו
שיו
אבו
סלו
חיד
ל"ד
מק
כמ

דקים להו לרבנן מילתא היא? ופירש"י, "מנ"ל דהא דקים להו לרבנן בשיעור יניקה מילתא היא למסמך עליהו, ולומר בקיאים הם החכמים בעבודת ארמה לידע כמה יונקים, שלא תתמה לומר מי הודיע לבריות שיעור יניקה ואיך יוכלו לעמוד על כך" עכ"ל. ובאמת פלא הוא לכאורה בשאלת הגמרא המטלת ספק בדברי רז"ל, ובפירושו רש"י ז"ל שהאריך בזה לכאורה יותר מדאי שלא כדרכו.

אבל פשוט הוא, כי הלא ידוע דרך רז"ל מיסדי תושבע"פ, אשר כל דבריהם לא נאמרו בגדר נבואה, כאמרם אלה המצות, מכאן שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, רק כל דבריהם בנויים על יסודי הקשי ההגיון, ע"פ למודי ג"ש, ק"ו, בנין אב, ודומיהם המקובלים להם מפי רבותיהם, כאמרם אין אדם דן גז"ש אא"כ קבלה מרבו. וכ"ז בדרשות החלויות בהבנת המצות והפקודים שיש להם רמז במקרא, אבל הלמודים שאין להם התלות בכתובים, רק יסודם בחכמות החיצוניות, הנה לרוב היו להם ההלכות האלה מקובלות ג"כ מאת חכמי השבע הראשונים מימי קדם קדמתה. א"כ לדברי יש שני מיני קבלה: א) קבלה, שהיא הלכה למשה מסיני, ב) קבלה, שהיא חכמה מקובלה מנח או איזה חכם קדמוני. וההבדל ביניהם: שאם הדבר מקובל מסיני, אין מן הראוי שיהא לזה עוד כתוב מפורש בתורה, אבל לקבלת נח לא אכפת לן אם מרח וכתב לן קרא. כן כתבו התוס' (מולין סא). ד"ה כל עוד. וכמו כן מצינו (פסחים נ"ב:) גמירי אין חיה שביהודה גדילה כו', ופירש"י מסורת מאבותינו, וכן (זכמים נ"ד) גמירי דסנהדרין בתלקו של יהודה היו יושבין, היינו דרך מקובל מאבות. ועד"ז יש לפרש כל דקים להו לרבנן שבש"ס כמו (רי"ט ז"ק) ט' עברי נזקין י' עברי מיתה, וכמו (יומא ע"ט.)

וקים

ביום לצנות
בדור הזה,

בעיניהם,
שהיה משה
ודם, אמר
א"ל כתוב,

נני להקדים
המשובצים
וראהו בשם
ב שיעורים
כמו חכמת
ד"ר. "אין
(חמשא
צרת בחג,
סאה הוא
יהו". (טס)
שום אינו
ג' על
הם. והנה
ם: הל"מ"מ
חז"ל בכל
ענו אשר
השיעורים
אשר כבר
גלן דהא
ים

וקים להו לרבנן דבהכי מיתבא דעתיה, בציר מהכי לא
 מיתבא דעתיה (ונספרי ע"פ ר"י יתבאר זה בלחוכה).
 והנה מין השני מן הקבלה שזכרנו, הלא השכל יחייבנו
 שאין ראוי להאמין בה, רק אם תהיה לנו ידיעה ברורה,
 שהיתה חכמה כזאת במציאות, אשר על ידה באפשרנו
 להניח במופת, התוצאות (רעזולטאטען) הנאמרות. ויתבאר זה
 בד"מ; שאם יבא בד"מ, התוכן המפורסם הארון לעוועריעה,
 ויאמר כי מצא בחשבוננו, בלי כלי השקפה, כוכב אחד חדש
 בשער השמים, בגבהי שש מאות מיליואן פרסה; האם ראוי
 להאמין לו, ולא לחשוב אותו למשוגע או משקר?—ההתשובה
 ע"ז הלא היא פשוטה; אם יש ביכולת חכמת התכונה למצא
 ע"פ חשבונות צודקים כוכב חדש במרחק רב כזה, בודאי מן
 הראוי להאמין לכל תוכן מפורסם אשר יאמר כי יגע בחשבוננו
 ומצא. אבל אם יהי' זה מן הנמנע בחכמת התכונה, בודאי
 אין ראוי להאמין לו. וכל בעל שכל ישר יודה לאמתת
 המשפט הזה.—ועד"ז יתבאר שפיר אמרם ז"ל: "מגלן דהא
 דקים להו לרבנן מילתא היא", כלומר שבאפשרות חכמת
 הטבע למצוא היריעה הזאת? ומשני דאר"ח בר אבא כו'
 מלא קנה זה לזית כו' כלומר שמצינו חכמה כזאת.
 נמצא מעתה שאין לפקפק עוד בשעורי חז"ל בכ"מ, יען
 שכל דבריהם קצובים ומשוערים ע"פ חכמת הטבע, אבל
 בכל זה מצינו (ר"ס סס) אשר ר' ירמיה' הסתפק ע"ז והוציא
 א"ע מההלכות הקבועות האלה, ושם נאמר: "א"ל ר' ירמיה'
 לר' זירא וקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש, א"ל
 לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא, כל מדות
 חכמים כן הוא כו", נמצא שר' ירמיה' פקפק ע"ז והוציא א"ע
 ממדות חכמים, ור"ז הוכיחו ע"ז.

והנה

המו
 מצו
 בעי
 חוץ
 ע"כ
 לענו
 חור
 היא
 תלמ
 קצר
 שבר
 דמו
 דכל
 שבר
 מבי
 כן
 ר' י
 לטע
 צד
 החכ
 כח
 פרי

והנה (ז"צ סס) אמרו רז"ל ג"כ שעור קצוב כזה : כל המדרה אין מדרה יותר מנ' אמה", הנה משמעו שהוא שעור מצומצם ; שאין מדרה יותר מפילו פסיעה אחת . נמצא אשר בעית ר' ירמ' "דבעי רגלו אחת בתוך ג' אמה ורגלו אחת חוץ מנ' אמה" היתה כונתו לחלוק ולהוציא א"ע ממדת חכמים, ע"כ שפיר אפקוהו על דא מבי מדרשא , כלומר שלא חשו לענות לו ע"ז דבר . אבל מצינו כמו כן , אשר ר' ירמיה חזר בו מזה , כאמרם (ר"ס סס) אמר ר' ירמ' לאו מילתא היא דאמרי , וכן (ז"צ קס"ה :) מצינו שנכנע לחבריו ואמר תלמידכם אני , ועל דא עיילוהו לבית המדרש .

והנה כל הדברים האלה שבארתי , כלולים המה במלים קצרים המסולאים בפז , בדברי ר"ת (ז"צ כ"ג . סוד"ס וע"ד) שכתבו רז"ל : "ונראה לר"ת דמשום הכי אפקוהו , משום "דמדרה אין מדרה כלל יותר מנ' אמה מפילו רגלו אחת , דכל מדת חכמים כן הוא" עכ"ל . ופשוט הוא .

והנה ראיתי בס' יוחסין (ערך אמוראים סוף אות יו"ד) שכתב : ר' ירמ' סתם בעל האבעיות כו', אשר הי' לעולם מבייש את הבבלים ואמר בבלאי מפשאי כו' עכ"ל , וכמו כן אמרו (סנהדרין כ"ד .) במחשכים הושיבני כמתי עולם אמר ר' ירמ' זה תלמודה של בבל" גם פה מצאו המתפרצים מקום לשעות בו .

שוב ראיתי בצופה למ"ע המגיד (שנת תרכ"ז , N. 33 צד 261) מאמר אחד ככונה , גם אלה דברי ב"ג" ושם הביא החכם הזה דברי ר' ירמ' אלה , להיות לו לראי' על גרעון כח הבבלים , ומפאת כן גזר אוכר ופסק הלכה כהרב בעל פרי תואר , אשר במילתא דתליא בחילופי נוסחאות, תלינן

למימר

ג 3

ר מהכי לא
(זוכה)
ושכל יחייבנו
עה ברורה,
ה באפשרנו
ויתבאר זה
לעוועריעה,
ב אחד חדש
; האם ראוי
-ההתשובה
כונה למצא
בודאי מן
! בחשבוננו
נה, בודאי
ה לאמתת
גלן דהא
ת חכמת
אבא כו'
ב"מ, יען
ג, אבל
והוציא
ר' ירמ'
א"ל
מדות
יא א"ע

למיטר דברייתא נשתבשה בתלמודא דילן, ונוסחא הנכונה
היא מאי דמייתי בירושלמי, וכתב ע"ז הגאון בעל יד מלאכה,
ואני בעניי לא ידעתי מנ"ל הא, ואני איש ב"ג ידעתי מנ"ל
הא, זה הוא כחכמתו ושכלו הישר, ומסוד ד' ליראיו.
עכ"ד.

והנה לפי הרברים הנ"ל שכתבנו בטלה מעתה כמו כן
ראיתו של החכם ב"ג, שלו יהי אשר ר' ירמי' גינה את
תלמוד בבלי, וכדברי בעל היוחסין; הלא זה הי' בעת שיצא
מבית המדרש, אבל לבתר דעיילוהו, הלא ראינו שחזר
מבל עניניו, והיה כפוף לרבותיו הבבלים, ואמר תלמידכם
אני, נמצא שהחזיר בזה עטרת התלמוד ליושנה.

ובעיקר פירוש מאמרו של ר' ירמי', כבר נאמרו ונשנו
פירושים הרבה מכמה וכמה גאונים, ע"ד הפשט והדרוש (ע'
ישועות יעקב ח"ח סימן תק"ג). אבל אנו אין לנו היום מצד
הבקורת, אלא מה שענינינו רואות בפשטן של דברים, ע"כ
הנני להעיר בזה, כי רבים המה הטועים בעיקר הדבר
ואומרים בנפשם, שרבי ירמיה שאמר במחשכים הושיבני זה
תלמוד בבלי, כוונתו על תלמוד בבלי המסוד בדינו היום,
והוא שמדרו רב אשי (סו' חולין כ' ד"ה אגא), שא"כ איך הביא
רב אשי בעצמו עדות וראיה לתלמודו שהוא מחשכים?
אתמהה?—אלא הנכון שגם קודם רב אשי, היו מאספים רבים
בבבל, שאספו כל שמועות הבבליים לספר שלם, ונקרא
"תלמודה של בבלי" כלשון ר' ירמי' בסנהדרין, או נקרא
"ששה סדרים" (חגיגה יו"ד). נמצא לפי"ז שכל החירופים
שנאמרו בירושלמי ובבלי דילן על תלמוד בבלי, לא קאי
רק על המהדורות הראשונות שנתחברו דורות הרבה וימים
רבים לפני המהדורא האחרונה, שעשה ראש גולת אריאל

רבנא

רבנא אשי, אשר עליו נאמר בספרא דאדם קדמאה (ב"מ פ"ו).
עד אכא אל מקדשי אל, (אבינה לאחריהם). אבל כשקם
רב אשי וחבר את הש"ס שלנו, הוא אסף כל השמועות,
אף אלה הנאמרות בתלמוד ירושלמי, כמ"ש בשיטה מקובצת
ב"מ (דף מ"ה:) שכתב וז"ל: „וכתב הר"ר יונתן ז"ל וז"ל,
ואין אנו חוששין לגמרא דירושלמי, דאותן רבנן סבוראי שסדרו
לנו התלמוד בבלי הביאו בו אותן סברות שהן כהלכה הנאמרות
בתלמוד ירושלמי, ורוב התלמוד בבלי מהן כגון דברי ר'
יוחנן ור"ל וכל הנקרא בשם רבי, ומה שראו שלא כהלכה
הניחו אותו בתלמוד ירושלמי" (מונח ב"מ כללי ב' התלמודים
אות ב').

א"כ סר מעתה כמו כן פליאת בעל הנוספות (המליץ
N. 8 הערה 1.) שהתפלא וז"ל: „לא אוכל להכחיד כמו כן
„את הפלא אשר נפלאתי, כי לפי עדות הגאון חיות, בספרו
„טבואת התלמוד לא באו בתלמוד ירושלמי דברים מוזרים
„רבים מעניני לחשים וקמיעות וכאלה, כמו בתלמוד בבלי, והנה
„מסדר תלמוד ירושלמי הוא ר' יוחנן, הנודע למאמין בדברים
„האלה, ומדוע לא שם דבריו בתלמוד ירושלמי, ודבריו באו
„אך בתלמוד בבלי יתר ממאתים שנה אחרי מותו?" עכ"ל.
פה ראינו אשר בחלקת לשונו מרי עברו, המיל מום בקדשים,
והי' עד מוים ומכחיש בעדותו של רב אשי מסדר תלמוד
בבלי. אבל כל דבריו בטלים ומבוטלים, ואין מקום לתמיהתו,
שאחרי שכל הדברים מן הירושלמי נעתקו לתוך תלמוד בבלי,
כדברי הר"ר יונתן שזכרנו, בודאי התרשלו אח"כ מעתיקי
הירושלמי להעתיקם, אחרי שכבר נמצאו בבבלי, וראי' לדברי,
שגם בימים האחרונים גרעו הספרים והמדפיסים כמה דברים
מן הירושלמי, שהרי כמה אחרונים נמצא בהם שהביאו
טאמרים

מאמרים רבים מן הירושלמי, אשר אין זכרון להם בספרי הירושלמי שלנו, כמו שהוכיח זה בטוב טעם ודעת הגאון חיות זלה"ה בספריו היקרים. — ועתה היש לזייף את תלמוד בבלי שלנו, מספרי ירושלמי הנמצאים בביה"מ דווילקאמיר? אתמהה!

ותמה אני לפי"ז מאד על החכם ב"ג, שסייע א"ע מהרב בעל פרי תואר, ולא אותיב ארדייה תיובתא מהרשב"ץ בספר "זהר הר קיע" על האזהרות, שכתב על ענין כזה דגרסת הירושלמי משובשת ונוסחת הכבלי היא דוקא (י"מ טס סוס ז') ושם (סוס ו') מביא בשם תשובות חו"י (סי' כ"ג) שאין לסמוך כלל על נוסחאות הירושלמי שבידינו, כי כבר ידוע שהנוסחאות מרובים ומפולגים בטעיות חסר ויתיר וחלוף, באופן שאין להחליט הדבר מתוך נוסחאות שלנו, ובתשו' הרמב"ן (סי' ז"ו) כתוב לאמר: כבר ידעת שרבו השבושים והנוסחאות בירושלמי, והסכה הגדולה מיעוט השגחת הלומדים בו ואין עומדין עליו רק אחד בדור, עכ"ל.

והנה אני ידעתי (מפי המאו"ר ז"ל) אשר החכם ב"ג נ"י הנהו איש צדיק וישר, ע"כ בודאי ישוב מדבריו אלה, ואף כי במקום שנותנים יד לפושעים להכשל בו. ולדעתי הסירותי בזה ת"ל את חרפת ש"ס שלנו, ויסתתמון ויתחרשון כל פה דובר עתק בגאווה וכוו, ועל השוגגים נאמר: רבש"ע כפר נא לעמך ישראל על חטא שחטאו לפניך בזלזול הורים ומורים, ויכירו וידעו כי קדוש הוא התלמוד בבלי לארוננו, וכל דבריו צרופים וברורים בכור בחינת האמת והאמונה.

ג) מן הדברים המתמיהים, רגילים תמיד שוטני התלמוד, להביא את המאמר (פסחים) ע"ה מותר לנוחרו, והוא כמו כן השאלה הראשונה בס' געל"ם, ועיין ישוב ע"ז בס' אחיה שלוני

השלוני החוזה (צד 32), והוא קצת רחוק. ע"כ הנני להביא פה לפני הקורא את אשר שמעתי בילדותי מכבוד המאור"ד הגאון מהרא"ם זצ"ל"ה, וזהו ת"ד: הנה לפי משפט הלשון, הי' ראוי לומר, מותר לנחור את ע"ה כרג, והיה במשמעו שבא להורות היתר לכל אדם להרוג את ע"ה. אבל עכשו שכתוב, ע"ה מותר לנחורו" משמעו כך, שהע"ה מצד עצמו הנהו מותר, כלומר מתחייב בנפשו, אבל אין אדם בארץ שיהיה מותר להרגהו. והדברים ברורים.

ד) ראיתי בס' „דעת אלהים בארץ“ שהביא את הגמ' (פ' הי' קורא) אמר רב יוסף כו' דכי אחא רב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא ערבית דבר אל בני ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם אמת. א"ל אבוי כו' אמר אבוי הלכך אנן אתחולי מתחלינן כו'. והנה המחבר הזה הטיח דברים הרבה כלפי מעלה, וחשב תועה על אבותינו מסדרי תלמוד בבלי כאלו טעו ח"ו בעדותם, ומקשה בעזות מצח, מנ"ל להבבליים שבא"י דלגו בפ' ציצית, דלמא היו אומרים פרשה שלימה אחרת (ויקרא י"ח ז'): „דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם“ ובאמת קושי' מפורסמת היא. ואנכי כאשר עיינתי בזה ראיתי, אשר ת"ל כנים המה דברי רז"ל, כי המקשה שכח, אשר פ' ציצית מתחלת ויאמר וגו', אבל פ' עריות מתחלת וידבר וגו', וכן פירש"י להדיא לא יתחיל א"צ להתחיל „ויאמר“ ערבית עכ"ל. ורשב"י העיד ששמע מבני א"י שהתחילו ויאמר, ומה שלא הזכירו חו"ל בהדיא, משום דו"א מ"ר לכ"ע לא הוי התחלה. ולדעתי זהו אמת לאמתו, ומעתה יסכר פה דובר עתק.

ה) יודעי התורה ומאמיניה יעריצו ויקדישו תמיד את ראשי מחוקקי הדת, הן אלה העמודים אשר בית ישראל

נשען

נשען עליהם, אבותינו אשר יצאו ממצרים, האמינו בה' ויקדישו את משה אהרן ומרים, נביאי אל שדי וחזי-יה, וכן אבותינו מעולם נהו אחריהם להקדיש ולהעריץ; ראשיהם, שופטיהם, נביאייהם, מלכיהם, גדוליהם, חכמיהם, שוניהם, מעתיקיהם, נשיאייהם, גאוניהם, רבניהם, שבכל דור ודור עד היום הזה. לא כאלה רשעי ישראל, אשר נמו אחרי אלהי העמים הקדמונים, הבעלים והעשתרות, המה הביטו בעין סוררה אחרי משה במדבר, וצאצאיהם אחריהם בכל דור, הלעיבו במלאכי האלהים, ובקדושי שמו תהלה, עד לאין מרפא. על כן למחויקים בדת האמת, יקר כל מקרה כל ענין כל תוצאה, הכתובים על ספר דברי ימי העולם מפנינים, וכל הפצים לא ישוו לאיש אוהב עמו, לעומת יום חג-הזכרון אשר יחוג היהודי רבות פעמים על זכרונות כל ימי השנה. הן אחד היה בארץ עקיבא בן יוסף (יח) הן הוא הקים את הדת על תלו, והקים בתי-ספר רבים בישראל. רבים היו תלמידיו, אשר שתו דבריו לרויה, אשר הלכו מחיל אל חיל להראות אל אל בציון. אבל אף ה' חרה בעם ויתקדש בקרוביו לעיני העדה, וימותו התלמידים במגפה, וירב בבת יהודה תאניה ואניה. כאניה נשברת בלב ימים, כן רופפו עי"ז יסודי הדת, רוב העם עסקו בקבורת מתיהם, ועמוד אש התורה כוסה באפל בעמור ענן האבל והמספר; השמש קדרה בשחקים, וכסילים אורם לא יהלו, כן רבו קללת יום, על יומו עוררו

(יח) עיין ב"ב דף י"ג ריש ע"ב. דברים שלא נגלו למשה מסיני נגלו לר' עקיבא וחבריו. וכל יקר ראמה עיני, זה ר' עקיבא (ילקוט רמז שי"ו).

עוררו לויתן בימי ספירת העומר עד ח"י אייר, הוא יום ל"ג בעומר; ע"כ יוקר היהודי את זכרון ימים האלה, להיות קדושים לו, כיתר זכרונות העתיקים, כמות גדליהו, עבדות צען ופדותנו, ורבים דומיהם.

והנה הארכנו מעט בדבר הזה, בראותנו אשר בעל הנוספות קורא תגר על השו"ע, שהוא בורא דינים חדשים בימי העומר, דינים אשר אין להם כל יסוד בתלמוד, למזכרת מיתת תלמידי ר' עקיבא, אשר אחת לנו כיום אם מתו אז בשבועות אחדים אם לא? כי אם גם לא מתו אז בשני ירחים, הלא גם אז היו היום כלם מתים! עכ"ל. והן אמת דבר המערער הזה בנפשו, כי אחת היא לו, המלעיג על דברי חז"ל, לו ולא לנו, המוקירים דבריהם וזכרונותיהם הקדושים מפנינים, כמבואר.

ומ"ש „שהשו"ע בורא דינים חדשים" בזה יעור את עיני הקוראים, כאלו בעלי הש"ע ברו זאת מלבם, אבל לדעתי אשר רבינו הטור הביא את המנהג הזה בשם הנאוונים (יט) שכל דבריהם דברי קבלה.—ומה שצועק כברוכי' על חומר הדינים, והתאמץ שם לפלפל ולהתחכם שאין להשוות זה לצום גדליהו. לחנם טרח, ואמינא ליה, שקילא מיבותך ושדי אחיורא, כבר הורו לנו הפוסקים (חק יעקב שם סק"ב) שבוראי לא שוה, רהתם מחויבים אנחנו לצום מן הדין של ד"ק, וכאן אין כאן רק מנהג בעלמא, ובספק אין להחמיר באבלות ישנה דקילא, והוא רק מצד המנהג.—וגם רבינו הטור לא כתב דבריו בגדר אזהרה וציווי, רק כתב כלשון

נוהגין

(י"ט) כננ"י טו"ח ס' חל"ג נשס רבינו ירוחם נכ"כ. וזו אזהרה

„נוהגין“ בכל המקומות, בדרך ספור בעלמא, וכל מי שיש בו מדעת קונו, ורית פאטריאטיזמוס, יהלל את המנהג היקר הזה, ויענה כמוני: אלה מבקריך ישראל!

ו) במאמרו „ארחות התלמוד“ (פ) קרא חגר, מדוע הושם לחק לישראל, לבלי הושיט הפץ ליד אשתו בימי נדותה, ממנהגו של רש"י ז"ל? והנה המערער הזה לא עיין רק בתוס' שבת (י"ג:) כמו שהביא בעצמו, אבל הרא"ש בכתובות (ס"ח.) כתב דמתנא דבי אליהו ראייה היא, מדקאמר שמא הבאת כו' אלמא דיש לינהר כו' ע"ש, וכן העתיקו הגר"א (יו"ד סי' קל"ה סו"ק ו'), נמצא שמנהגו של רש"י הוא מדין התלמוד. ואם שהתוס' חולקין ע"ז, הלא בודאי הלכה כהרא"ש שהוא בתראי, ואם יבוא לפסוק בכל מקום כהתוס', שהיו רק פרשנים ולא פסקנים, בודאי יבא לחדש אז „שלחן ערוך“ חדש! — ע"כ יפה אמרו המושלים, שאי אפשר להיות פקיד ברו"ל, אם לא יהיה בקי בכל הש"ס והפוסקים, לא כאלה השועלים בחרבות. — (אח"ז הביאו לפני N. 10 מהמליץ, וראיתי שכבר קדמני אחר בזה, והמערער מתעורר שם לדחות הדברים בשאט בנפש, וכל דבריו אין להם שחר).

ז) כתב הנ"ל בנוספות (המליץ ש"ז N. 9) וז"ל: „בשו"ע א"ח סי' קל"ה נאמר „בנ"א החבושים בבית האסורים אין מביאין ס"ת אצלם לקרות בה אפילו בר"ה ויוה"כ" אם גם מלטול ס"ת איננו איסור מן התורה, ועשרה חבושים חייבים בקריאת התורה, בכל זאת אסרו; אך ר' אליעזר שחרר עברו

(כ) במליץ בשנה העברה N. 29 ועיי"ש גם הערת המו"ל, אשר ירד ולא ירד לשומק פוגחו (?)

עברו, שהוא איסור מן התורה, לדעת התלמוד (?) להשלים לעשרה (נרכות מ"ז) אשר בהיותם תשעה לא נתחייבו עוד בתפלה בצבור, ואך הוא הביא אותם לידי חיוב. וא"כ אין זה לפי רוח התלמוד! עכ"ל.

והנה במצאו קושי אחת על דברי הש"ע, מהר להחליט שאין דין זה לפי רוח התלמוד, אך לו קרא ושנה ושמש ת"ח הרבה לא ע"מ לקנטר, היה לו לדעת שהלא גם על ר' אליעזר קשה איך שחרר עברו ועבר בעשה למען המצוה; וכי אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך? (ענת דף ד') אלא התם משום דר"א גופיה עשה מצוה בכך שהשלים המנין, וכן כתבו להדיא התוס' (נ"ג דף י"ג. ד"ה כופין). והשתא איך נתיר לאדם הפשי לטלטל הס"ת בעד החבושים, ואם באמת היה ביכולת החבושים ללכת בעצמם ולטלטל הס"ת, בודאי היה שרי להם בלי פקפוק, ותו לא מירי.

ואתה קורא נכבד, התשובה הזאת תספיק לך, ולהקיש כמו כן על השאר, אשר יוסרו מעתה התלמידים שלא שמשו כל צרכן, לגבב עלינו קושיות כאלה, לחבל ברם ה' צבאות. אבל לך נא אחרי ואראך עוד, עד כמה הגיעה כחה של בקורת בימים האלה ובזמן הזה. הנה המערער הזה החליט ב' דברים, ושניהם שוא ושקר בדבור אחד נאמרו: א) ע"פ דין השו"ע אסור להביא ס"ת אצל החבושים. ב) שאין דין זה לפי רוח התלמוד. וכאמרם עבירה גוררת עבירה.

ועתה הביטו וראו עד כמה הגיעה ערמת המתעים, ויפה אמרו המושלים, אם נבוא להביא כתובים מקושעים מן התורה, מבלי הבט מה למעלה מה למטה, מה לפנינו מה לאחור, הלא נוכל להביא ראייה מן התורה, שמ"ע היא לעבוד ע"ג, שנאמר ועכרתם אלהים אחרים!

מעתה

מעתה נשיב על דבריו, מ"ש שהשו"ע אוסר, שקר וכזב
מחסהו וסרה דבר; נייתי ספר ונחזי מה כתוב שם: "בנ"א
החבושים כו' והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד, אבל אם
מכינים לו ס"ת יום או יומים קודם מיתר (דעיקר תלוי באם
שעושים מקום קבוע לס"ת, ובפ' זכור מיתר להביא ס"ת
אצלו, מ"א) ואם הוא אדם חשוב בכל ענין שרי"ע כ"ל. והנה
הרב רמ"א אינו כחולק כאן על הרב"י, רק מפרש דבריו,
והחילוק בין הדיוט לבין אדם חשוב, יתבאר עוד, ועתה מה
תענה קורא נכבד, "המערער אוסר והשו"ע מתיר!"
ומ"ש שאין דין זה לפי רוח התלמוד, נסורה נא לראות
רוחו של מי הוא, הלא הוא רוחו של הירושלמי (פ' נא לו),
ומקור הדין הוא במרדכי (ספ"ק דר"פ), וז"ל: "מצאתי בחשובה
אחת דבנ"א החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלם ס"ת
אפילו בר"ה ויוה"כ, כדאמרין בירושלמי, בכל אתר את אמר
הולכין אחר תורה, והכא תימא מוליכין תורה אצלו, אלא
ע"י שהם בנ"א גדולים, התורה נתעלה בהם, והא תמן
מוליכין אורייתא גבי ריש גלותא, אמר ר"י ברבי בון תמן
ע"י שזרעו של דוד משוקע שם אינון עבדין כמנהג אבותיהם,
עכ"ל. הרי שגם התשובה הזאת אינה אוסרת אלא להדיוטים
ומתרת לחשובים, וכן מצינו בהגהת אשר"י (פ"ק דנרכות)
שמתרת להדיא, אך תחת חבושים זכרה חולים. וק"ל.

והנה סתם חבושים אסירי-כלא, הלא המה בני אדם
שעברו על מצות המלך, או גנבו וכחשו ושמו בכליהם,
ובנ"א כאלה לרוב אינם מדקדקים במצות, וגם בהיותם
חפשים אינם מדקדקים בקה"ת, ועתה איה איפא בעל שכל
ישר, אשר יתיר טלמול ס"ת, בעד רקים ופוחזים כאלה?—
לא כן בעד אדם חשוב בוראי שרי. וכיוצא בזה מצינו

בבבלי

בבבלי (כח) (ז"ק י"ז). שהניחו ס"ת על מנתו של חזקיהו משום שהיה גדול בתורה, אבל לאדם אחר אסרו לעשות כן (עיי"ש בתוד"ה חלא).

והנה בעיקר קושיתו של המערער מר"א ששחרר עברו, ידעתי גם ידעתי היטב את המקור אשר שאב ממנו את המים הרעים האלה; והוא מן ההוראה המפורסמת שהורה הדרשן הנודע בק"ק ברוינשווייג, דמותר ללכת בשבת וי"ט חוץ לתחום כדי להתפלל בעשרה, וטעמו ונימוקו עמו, אם אמרו (נרכות מ"ז) דר"א שחרר עברו לצרפו למנין משום דהוה מצוה דרבים. אבל כבר הכה על קדקדו הגאון חיות (שו"ס מהר"ן סי' כ"ט) ידרשנו הקורא משם, ויראה כמו כן שבטלו עי"ז כל טענות המערער הזה בלי כל פקפוק.

ח) כתב הנ"ל, אחרי הטיחו דברים הרבה כלפי מעלה להוציא דבה על השו"ע, וז"ל: „שולחן ערוך אשר לא ייעץ לנו לאמר ג' פעמים „פי פי פי“ ולרוק אח"כ ג' פעמים באחוז הלשון בין השפתים, להפר מלבנו כל מחשבה רעה (מנ"א סי' ז"ח) עכ"ל.

גם כאן הפס אותנו בחזקת היר לתפוש על הש"ע ברמיה. והנה לפי דבריו נמצאה הלכה פסוקה בס' מ"א לאמר ג' פעמים „פי פי פי“ כו'. אבל גם פה הוכה בסנורים ולא ראה ולא

(כח) בר"ן פ' אלו מגלחין, אין מניחין ס"ת לפני המט, ואע"נ דאמרינן במדרש דלחזקי' מלך יהודה הניחו ס"ת, ותמה ע"ז אחד (הלכות שנה ו' נומ' ז') למה לא הזכיר הר"ן את הגמרא והביא דבר זה בשם המדרש?—ונעלם ממנו שכן הוא דרך רש"י ז"ל ושאר הראשונים לכנות את האגדות המוצאות בחלמוד בבלי בשם „מדרש“ כמו שהוכיח הגאון חיות בשו"ס, חלק אמרי בינה סי' ז' אות ז' ע"ש.

ולא ידע רק ראשי פרקים, ע"כ עם עקש כמוהו ראוי להתפתל
ולאמר לו: שמיא שפיל לסיפיה דקרא!—ונהפוך הוא הלא
הרב מ"א בא כאן, לעקור את המנהג הזה, ולשרש את
הפאנאטיזמוס מקרב עמנו ישראל. והלא כה דבריו היקרים:
כתוב בס' הגן לבטל מחשבה רעה בשעת התפלה יאמר ג'
פעמים, "פי פי פי" ואח"כ ירוק ג' פעמים, ולא ירוק לגמרי אך
בדרך נחת, והלשון תהא בין השפתים בשעת הרקיקה
ובודאי תלך המחשבה עכ"ל, ואין ג"ל לעשות זה בתוך תפלת
י"ח דהוי הפסק, ומי יודע אם רפואה בדוקה היא? עכ"ל
המ"א.—ועתה ישפטו נא השופטים הנאמנים, מדוע תלה ביה
בוקי סריקי בהרב מ"א חנם? ואם ישוב המתעקש לשאול
בשרירות לבו, למה הביא המ"א את דברי הגן כל עיקר,
לא יזכרם ולא יחלוק עליהם! הלא הרובר כאלה, לא
יתחשב בכלל המבקרים, ואין אתו יודע עד מה בחקות
המפרשים ע"ד הבקורת. וגם פה כרוזא קרא בחיל, אלה
מבקריך ישראל!

ט) עוד כתב הנ"ל וז"ל: "ש"ע אשר לא ייעץ לנו לבלי
הרים ראש בעינים מביטות למעלה בעת תפלתנו, למען לא
ילעיגו המלאכים לנו" (מ"ח סי' ז"ה) עכ"ל.

איברא שכן איתא שם (סק"ח) עיניו למטה ואותן המגביהין
ראשיהן ועיניהם למעלה כמביטים על הגג, המלאכים מלעיגים
עליהם (ס"ח סי' י"ח) עכ"ל. והלא עיננו רואות שבא המ"א
כאן להורות לנו נימוס טוב ויפה לבלי הגביה ראש ועינים
להביט למעלה, בשעת התפלה, רק עילה מצא במה שכתב
"המלאכים מלעיגים עליהם". אבל מפאת שהענין שכתב המ"א
נכבד הוא מצד עצמו, מצוה ליישב, שמה שכתב המלאכים
כו' אינו אלא בלשון סאטירע, כלומר אין ראוי לעשות

כן ויש ללעוג ע"ו. ומה שתפס הלשון הזה, מפני שבכל עניני התפלות מצוה להדמות למלאכים, ע"פ הגמ' הביאו הטור והב"י, וקרובים דברינו להיות אמת.

(י) עוד הרבה לדבר סרה על הרמ"א (יו"ד סי' קע"ט) "שהתיר לשחוט תרנגולת שקראה גברית, וכתבו שם הש"ך והגר"א, כי אף שבמסכת שבת (ס"ז) אמרו חז"ל שדבר זהו מדרכי האמורי, אך גרסת הרמ"ך שם שאין זה מדרכי האמורי. עתה ראו נא כו' הנה לפנינו ב' נוסחאות, לפי הנוסחא האחת ה"ז מדרכי האמורי, ולפי הנוסחא הב' אין זה מדרכי האמורי, וא"כ זה בתורת ספק דרכי האמורי, והלא קי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא ובכ"ו התירו ספיקו דאורייתא כו', יען מה? יען שהדבר הראשון נהגו בו הפתאים המאמינים לכל דבר, והאחרונים נוגעים בכבוד איזה פוסק עכ"ל.

והנה בזה ראינו חסרון ידיעתו בתלמוד ובדרכי הפוסקים, כי הלא נמצא חילוקים רבים בדני דרכי האמורי (עיין ס"ז פ"ח תוספתא דמס' שבת), יש דברים שאמרו עליהם ה"ז מדרכי האמורי, ויש דברים שאמרו עליהם, אין זה מדרכי האמורי והטעם פשוט הוא; שהדברים שראו חז"ל שהאמורים נהגו בו בכשפיהם, שהיו הגוים האלה להוטים אז אחרי כשופיהם בלהטיהם, אסרום לישראל מפני דה"א, אבל דברים שלא נהגו בו המכשפים א"ז מדרה"א. א"כ מצינו שדיני דרכי האמורי והכשופים משתנים לפי הזמן, וידוע הוא דרכו של הרמ"א בקדש; שבענינים אשר נשתנו, ואין ענינים אלו עתה לפי הזמן והמקום, פסק ג"כ אף נגד הגמ', כי בנפול הסכה נפל המסובב, ובגון זה ראה רמ"א (ח"ח סי' ג') דאסרו בגמ' לקנח בדבר שהאור שולטת, ועכשו נהגו להיתר, וסיים פוק חזי מאן עמא דבר. וכתב המג"א (שס ס"ק י"ח) דהטעם בזה

דעיקר

דעיקר האיסור הוא משום כשפים ועכשיו לא חיישינן לכשפים
(עיין ס' דרכי הסולסה להגאון חיות פ"ד). — וא"כ בזמן הזה אשר
אחינו העמים שאנו דרים בתוכם, רחוקים המה מע"ז מכשוף
ומכל אמונת הבל הפאנאטיזמוס, א"כ הלא נשתקעו אצלנו
כל דיני דרה"א, ולפיכך שפיר כיון הרמ"א וסמך על המנהג,
ואין בכלל זה ספק דאורייתא לחומרא, כמו שחשב המערער,
שאפילו איסור דרבנן ליכא כאן. וכל מי שיש לו עינים
פקוחות יראה שאין תירוצני ע"ד הפלפול, אשר ילעג עליו
זה האיש, רק תורת אמת היא בפינו. ואח"ז עיינתי בס' דרכי
ההוראה (פ"ו) ושכתי והתבוננתי אשר כל דברי בעל הנוספות
גנובים ולקוחים מספרי הגאון חיות, ולא עיין בעצמו בס'
השו"ע, ע"כ כל קורא יקר יעיין בס' הגאון הנ"ל וימצא
תירוצים גנובים והשוואת אמת לכל קושיות של המערער הזה,
ומצוה לעיין.

יא) כתב הנ"ל ז"ל: „כי כל שוחט עוף בירחי טבת
ושבת, יקח לו מאומה ממנו לאכלו למען לא ימות" עכ"ל.
גם פה עיור את עיני הקוראי, וכל הרואה יחשוב, אשר הורו
לנו בעלי השו"ע מנהג כזה. אבל חלילה מחשוב תועה על
רו"ל, והואיל ואיתחזק האיש הזה למשקר, לא נסמוך כמו
כן על דבריו, וניתי ספר ונחזי (שו"ע יו"ד סי' י"ח בהגה"ה)
ונראה מה כתוב שם: „מקצת שוחטים נזהרים בו ונוהגין לאכול
מן הלב" הרי שכתבו שהשוחטים נזהרים מעצמם כן, וגם
לא כולם, רק מקצתם. והנה כל עיקר ספורו של הרמ"א,
והש"ך שם שכתב (שם סק"ז) „וראיתי עתה נוהגים לאכול
מן הרגלים" הוא רק להזהיר שלא לערבם פן ימצא טריפות,
כמו שרמז ע"ז הגאון בעל פמ"ג שם, אבל מעולם לא מצינו
שהזהיר הרמ"א ע"ז.

יב) עוד הרבה לקרוא תגר על הרמ"א, על שהקל בכל מקום בהפסד מרובה והחמיר בהפסד מועט. — הנה גם בזה התחפש והתכסה במלית שאינו שלו, כי כבר חבר ע"ז ספר בקורת על הרמ"א, הר' ר' חיים בר בצלאל (אחיו של הגאון מהר"ל מפראג), והגאון חיות (דרכי הסולמס פ"ד) כתב ע"ז ישובים נכונים בטוב טעם ודעת. ומה שתמה המערער "שלא מצינו בתלמוד חילוק בהפסד מרובה בדבר אחד" לא ראינו אינה ראי', וע' תו' ב"ב י"ח: ד"ה ואי לא כמיד, וע' נדה דף ו' ודף ט', כדי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק, ופירש'י בשני בצורת.

יג) ובדרך כלל אומר, כי בכל מקום אשר הזכירו מפרשי הש"ע איזה מנהג ע"ד הסוד מספרי הקבלה, כמו ס' השל"ה, הגן, והקנה, ודומיהם, לא מצאנו בשום מקום שכתבו הדברים האלה בלשון אזהרה, לחייב לנהוג כן, רק הביאו את הדברים בגדר ספור בעלמא, כמו (מ"א סי' תקפ"ה ס"ק י"ח) פעם אחת לא היו יכולים לתקוע כו', ורבים דומיהם. ובאמת רבים מן המנהגים האלה, לא ראינו אף מן הרבנים הגאונים בימינו אלה הנוהגים כן. ומה שמצאו דברים רבים כאלה בספרי הקבלה, רק עליהם תהיה תלונת המתלוננים, ובעלי הש"ע נקיים. ובכ"ז המלעיג על דבריהם בין כך ובין כך עתיד הוא ליתן את הדין, כי מי בא בנבכי סתרי הטבע. ומי לנו גדול מרבינו מנשה בן ישראל, שהי' גאון בלשן ופילוסוף, ובכ"ז החזיק באמונת הגלגול בתם לבו (כס' נשמת חיים) וזה ראיות תעצומות מחכמי או"ה. ותשובה כללית כזו תספיק לכמה לצנות של בעל הנוספות, אשר מגבב עלינו דברים ומעתיקם בזיוף כרצונו. והלא גם המנהגות של מה בכך, או לאיזה מנהגים של בית הכנסת בטולם בפרסום

מויק

מויק מאד . כמו שהאריך בזה הגאון חיות (דרכי הסוכלה פ"ז).
והדברים ברורים כמפירים .

(יד) רוב המבקרים אחזו להם שיטה חדשה בבקורת,
לפרש המשניות שלא כפירוש הגמ', וסמכו עצמם על מ"ש
אא"ז התוי"פ (כזיר פ"ה מ"ה ד"ה וז"ה) וז"ל: ,והרמב"ם כתב
וכו' אף על פי שבגמ' לא פירשו כן, הואיל לענין דינא לא
נפקא מינה ולא מירי, הרשות נתונה לפרש, שאין אני רואה
הפרש בין פירוש המשנה ופירוש המקרא, שהרשות נתונה
לפרש במקראות כאשר עינינו הרואות חבורי הפירושים שמימות
הגמרא, אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא
סותר דעת בעלי הגמ', עכ"ל. אבל ראיתי שכמה וכמה
עברו את הגבול, לפרש במשנה פירושים חדשים, להכריע
ולפרש דינים הסותרים בעלי הגמ', ומתפארים בזה כמו כן
להרוס שתות התלמוד. אבל אלה וכאלה רק עילה מצאו
וחולים א"ע באילן גדול, כמו שראינו בעו"ה אשר רוב מבקרי
החפשים בזמן הזה תולים א"ע על הגאון ר"מ מאיליא זלה"ה,
כמו שעשה כמו כן בעל הנוספות להוכיח את הגאון הזה על
הקלקלה. וממין הזה מצאנו רבים מן המבקרים החולקים על
הגמ' בפירוש המלות, ומצאו סמך לזה כמה שכתב רבינו
חננאל (ערוך ערך הגמא) פירוש הנומא מלשון יון, שלא כפי
הגמ', וכתב שם המוספי: „מדברי ר"ח נלמוד לבאר המלות
הנכריות אף כי הפירוש נוטה קצת מדברי הגמ' כו" (עיין
משני ערך הנומא, ובספרי פ"ט ה"ס בלתי זו בלתי כה). אבל
המבקרים האלה שגו ברואה, יען שהגאונים לא חלקו בזה
חלילה על הגמ', רק מצינו באיזה מקומות בש"ס שבאו
פירושי המלות רק בגדר אסמכתא בעלמא, כאמרם (מגילה
דף י'.) למה נקרא שמה טברי' כו', ובמדרש מבואר טברי'
ע"ש

ע"ש מיבריום, אלא שאמרו במיבורה של ארץ, דוגמת זכר לדבר (מוסף ערוך ערך עברי') (כג). וכן מצאנו (כ"מ ג"פ). וזה הוא תנור של עכנאי, מאי עכנאי אמר ר"י אמר שמואל שהקיפו דברים כעכנא זו. וכתבו התו' שם יש דגם חכנאי וכן בירושלמי, וחכן זה נחש, ושמא בעל התנור שהי' עושה שמו כן, עכ"ל (כ"ג). ובודאי לפ' התוס' על פירושו של שמואל, אלא שלדעתם לא אמר שמואל רק בגדר זכר לדבר כמבואר.

והנה רבות חבלו המבקרים בפירוש המלות לחלוק על רז"ל, ות"ל כי בחבורי שרשי הים (אשר אתי בכתובים) השיבותי בכ"מ על דבריהם בתשובות מספיקות, וגם סה הנני להעתיק בקצרה שרש אחד מענין הזה, כדי להראות דוגמתו לקוראים הנכבדים.

(סוכה נ"ח) מי שלא ראה שמחת בית השואבה כו'. וכתב ע"ז החכם ר"ן קראכמאל בס' מנה"ג, וות"ד: "מלת שואבה יתכן שהיא כמו שובתא, בלשון סורסי אבוקה של אור, לפי שהשמחה עיקרה בהדלקה הגדולה שנעשה בעזרת נשים במנורות גבוהות כו', והגם שבאמת הלכו אז בסוף הלילה בקרוא הגבר בשביל המים לנסוך בחג, הנה במשנה אין שם דבר משאיבת המים כ"א משמחת האורה לבד. ובוה יפורש היטב המימרא בגמ' שם דף נ': אתמר ר"י ורב עינא

חד

(כג) עיין ס' חצלת השרון לידידי החכם הצלשן ר' קלמן שולמאן 57 45, וכל דבריו כתובים בקינור דדברי המוספי. ובחבורי "שרשי הים" תירלתי דברי הגמ' באופן אחר. (כג) ובחבורי ה"ל ערך עכן כתבתי שיש לפרש תנור עכנאי תנור שאוסין זו עכן (פסחים מ"ח:) ל"ש ככרות של צבל כו' אבל כעכין לא, עיי"ש ברש"י.

חד תני השואבה, וחד תני חשובה. ונראה ברור שהוא מעות, וצ"ל השובה ופתרונו האבוקה. וכבר נראה שלא הי' ברור בידם, אם מלת השובה מוסב על המים שבחג, שהרי בירושלמי אמרו שמשם שואבים דוה"ק, שהשכינה שורה מתוך שמחה. ובתוס' היטיבו להקשות שבמשנה קראו הגבר תקעו, וא"כ היו המים נפסלים בלינה, ואולם מר זוטרא האחרון מפרש שם שואבה ע"ש ושאתם מים בששון, והגרסא חשובה ע"ש שהיא מצוה חשובה, עכ"ד.

והנה מ"ש שהשמחה, עקרה" בהדלקה, לא ידענא מאי קאמר? דנהי שהיתה שם הדלקה כמבואר במשנה, אבל מנ"ל שעיקר השמחה היתה ההדלקה, ואדרבא הלא י"ל שעיקר השמחה הוה החליל, דהלא נזכר במשנה להדיא, החליל חמשה וששה זה החליל של בית השואבה, ואם כדבריו יותר הי' לקרותו "בית החליל", אלא פשוט שאין ראוי לקרא את המקום בשביל תשמישי ותכסיסי השמחה, רק בשביל עיקרה, וכל עיקרה לא נתקנה אלא בשביל נסוך המים בתמידו החג שחורית. והנה בית השואבה איננו תואר לשם שמחה, ר"ל שהשמחה קרויה בית-השואבה, כי לא יתכן לקרוא שם שמחה בתואר בית, אלא הנכון בפירושו שהמקום שהיו עושין שם השמחה היה נקרא בית השואבה (רמז"ס נפיק"מ ריש פ"ס סס) וז"ל: ובית השואבה שם המקום שהיו מתקנין לשמחה, וקראו לו זה השם משום ושאתם מים בששון. ע"כ, וכן העתיקו אא"ז התו"ט.

ומ"ש "בזה יפורש כו' ונראה ברור שהוא מעות וצ"ל השובה כו' ואולם מר זוטרא האחרון כו'" הנה בתחילה הייתי סבור שמ"ש שהוא מעות, ר"ל מעות המעתיקים או מעות הדפוס, ולבסוף ראיתי שכתב ואולם מר זוטרא האחרון משמע מדבריו

מדבריו שדעתו שמר זוטרא טעה? אבל לדבריו מוכרחים
לומר שגם רב נחמן טעה; דאמר רב נחמן מצוה חשובה
היא וכו'.

ומ"ש שלא היה ברור בידם, והביא ראיה מן הירושלמי
שאמרו שמשם שואבים רוח"ק כו'. אין מזה ראיה כלום,
ומבואר הוא שפיר ע"פ מ"ש שם המהרש"א בח"א, וז"ל:
וואי בירושלמי כו' ע"ש ושאתם וגו', ונראה דגם לפי
הירושלמי מהאי קרא ילפינן דבעינן שמחה בנסוך המים,
כדאמרינן בפ' לולב וערבה, אלא דה"ק בירושלמי כיון דעיקר
המצוה היא נסוך המים, ושאיבת מי שלוח צורך נסוך הוא,
דקתני לעיל נסוך המים כיצד כו' הי' ממלא מן השלוח כו'
ולמה נקרא מקום השמחה שבעזרה בית-השואבה, הוי ליה
למקרי בית-נסוך, וקאמר משום שע"י השמחה שהיתה שם ע"י
הנסוך היו שואבין רוח"ק כו' כדאיתא בירושלמי, ומייתי לה
מקרא ושאתם מים וגו', דבקרא נמי כו' לא ה"ל למכתב
ושאתם אלא נסכו כו', הרי בטלה ראייתו מן הירושלמי לגמרי.

ומ"ש ובהו' היטיבו להקשות כו', אומר אני שג"כ היטיבו
התו' לתרץ שם (ועיין ע"ס).

וג"ל שר"ג הנורם במשנה חשובה, סובר ממש כפירוש
הירושלמי, משום חשיבות רוח"ק, ויתבאר שפיר לפי פי'
המהרש"א ז"ל, וראיה לדבר, שכן לא היו עושין אותן אלא
חסידים ואנשי מעשה ולא עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא
גדולי חכמי ישראל וראשי ישיבות וסנהדרין והזקנים (ע"ס פ"ה
מ"ד צמ"ט ע"ס) אבל כל העם האנשים והנשים, כלם באו
לראות ולשמח (רמז"ס סוף ה' לולב). נמצא לפ"ז שגרסת
חשובה יותר מבוארת במשנה מההרלקה [שאינה] מעיקר
המצוה

המצות, ומי שלא ראה פירוש שמחת בית-השואבה לא ראה
שמחה מימיו .

ה

ולרשע אמר אלהים מה לך
לספר חוקי וגו' (תהלים נ' ט"ז) .

והנה בכל זה יצאתי ידי חובתי , להשיב בדרך כלל ,
להמבקרים בשאט בנפש את ספרי קדשינו , ולא באתי בזה
רק להשקיט המית רוח ילדי בני , אלה אשר לא מלאו כרסם
עוד בתלמוד ופוסקים ויתר הלמודים והחכמות , אבל ללומדים
הצדיקים אשר בנו, כ"ז אך למותר , כי כבר נשנו ונאמרו
מענות ומענות כאלה , מן הפושעים שבכל דור . וכבר ידועים
המה וגלויים תשובות המישכלות אשר השיבו בכל עת חכמי
הזמן, וכל הרוחות שבעולם לא יזו אף קוצו של יו"ד מן
התלמוד ומן הש"ע הקדוש .

והנה המבקרים-החפשים , המחפשים למצא עלילות על
התלמוד והשו"ע מהם עצמם , ומתפארים בנפשם לגלות פנים
בתורה שלא כהלכה, ע"ד פלפול לקנטור , ואומרים (פסחים
כ"ח .) „כפא דחטא נגרא בגווה נשרוף חרדלא" . עליהם כבר
אמר אסף : „ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי" (כי
מה שאתה הוגה בהם לא ללמוד הוא או ללמד , רק כאדם
שמספר סכום מעות אם כנים המה ?) „ותשא בריתי (תורת)
(רש"י) „עלי פיך" (ולבך בל עמך (ניאוק) כלומר מתורת
תלמוד

תלמוד לשקר) „ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחרים“, פסוק שלחת ברעה“ (חפשי ולא תכבשנה מדבר רע (ניאור) וקנטורים וליצנות. „תצמיד מרמה“ (תחבר ותרכיב דברי רמיה (ניאור) להביא את המאמרים בזיוף שלא כצורתם). תשב באחיק תדבר“ (הדינים וההלכות). „בבן אמך תתן דופי“ (המנהגים, ותבוש כי זקנה אמך) „אלה עשית והחרשת“ (אתה עשית, ואני החרשת לבלתי ענות כסיל כאולתו), דמית היות אהיה כמוך, אוכיחך ואערכה לעיניך“ (כלומר חשבת שאצוה לצדיקים להכנס עמך בדברי וכוחים, אבל להם אמרתי אל תתחרו במרעים) (והיו"ת אהי"ה יש לכויין בו ע"ד המחקר, שהרשעים חושבים שהקב"ה כביכול נתן הוא תחת הזמן). „כינו נא זאת שוכחי אלוה פן אמרוף ואין מציל“ (ודעו גודל העונש מן החוטא ומחטיא את הרבים) „זוכה תודה וגו', ושם דרך אראנו בישע אלהים“ (להיות לנו תשועה מן המינים המונין אותנו).

והנה במרם אצא מאת פניך קורא נכבד! אשר כבר ידעתי כי תברכני נפשך, באשר מצאת הפעם תשובות משיבות-נפש, לרוב הדברים אשר גבבו עלינו המערערים, הנני לסיים דברי במאמר אחד הנאה לענין, אשר בארתיו ע"ד צחות—הדרושי (האמילעמיש), וידעתי כי ינעם גם הוא לנפשך.

(כמונות קי"צ) „דור שבן דוד בא קטגוריא בת"ח, ופירש הערוך ורש"י ז"ל הרבה מסמינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם, כמו בעו"ה בדור הזה שרבו הלצנים לחרף את הרבנים באיזה מכ"ע בפרהסיא, אשר בחרו לזה סגנון לשון התלמוד וארמית, כמו „ארבעה אבות נזיקין“ וכמו שהעיוז לכנות את הרב הנ' מקיידאן בשם הרב המחמיר בקטניות, ויתר דברי לצנות.—

ויל"ד ולדבריהם יותר הי' ראוי לומר „קטגוריא על ת"ח" ולדעתי
יתכן לומר שהוא מלשון יונית Kategorie (דאס בערגניפס-
פאך, דיא קלאססע). ובהקדם נ"ל לומר, שבאיוה מקומות,
שבא ברז"ל הלשון „דור שב"ד בא" יתכן לפרשו דור שראוי
לב"ד שיבא, יען שכל זמן שישראל עושין רצונו של מקום,
אין כ"כ מן ההכרח שיבא ב"ד, אבל אם יקרה דור פרוץ
מרובה על העומד, אוי חלילה אם לא יבא ב"ד, ונדרחו כל
משפחות ישראל חלילה באפס תקומה, לכן אמר ר' זירא
אמר ר' ירמיה „דור שב"ד בא" כלומר איוה דור שראוי לבא
בו ב"ד, דור שנחלקו בו ת"ח לקטיגורים ולכתות שונות—
כמו בדורנו זה בעו"ה שנחלקו בני מדינת אונגארין לקאטע-
גאריים; הארותודוקסים והריפורמים, וכן אספת העדה אשר
בקאססעל— „כי אמריתה קמיה דשמואל" אמר צירוף אחר
צירוף ר"ל רעפארם אחר רעפארם, נגזר מן לשוא צרף
צורף, „שנאמר ועוד בה עשירה ושבה והיתה לבער" „תני
רב יוסף בזווי ובזווי דבזווי" פירש"י שוללים אחר שוללים,
כלומר שמבקשים לעקור את הכל, תורה, תלמוד, והש"ע!
„אמר רב חייא בר אשי אמר רב עתידין כל אילני סרק
שבא"י שיטענו פירות, שנאמר כי עץ נשא פריו תאנה וגפן
נתנו חילם"—נראה שייכות הסמיכות לזה (עיין מוס' ד"ה עמידין)
להורות לנו שאף אם חלילה לא יבא עוד בן דור בדור
הפרוץ הזה, מ"מ לא תשתכח התורה חלילה, ועתידין כל
אילני סרק שבא"י, ר"ל המחזיקים בדת ישראל למעון פירות,
להיות מן המנצחים על הקריוזים, וכמו שראינו בדור הזה
שגם יושבי ברלין אחרי מות עליהם (בחורף בירה שבט
העבר) רבינו הגאון הצדיק ר' אלחנן ראזענשטיין ז"ל, העריכו
מכתב בקשה לבקש להם מראשי העדה רב אורתודיקסי
וכמו

וכמו שקראנו בשמחה האזהרה „דיא ווארנונג“ אשר הוציא
לאור החכם הצדיק דאקטאר שמערענהיים נ"י, בשם אחיו
המחזיקים בדת הישנה. — וגם אנחנו הננו דוברים בשם ה'
צבאות, ובשם יראיו, הישרים והתמימים, לכבוד התורה
ולומדיה, בשם אחינו המחזיקים בדת הישנה.

קוונא בירח תליתא תתרכ"ט לב"ע.

יצחק בלא"א הרב הג' ר' אליהו מרגליות ז"ל.

